

**DIYARBAKIR
SURIÇİ KENTSEL SİT
YASAKLI ALAN TEKNİK İNCELEME RAPORU
17 OCAK 2020**

Hazırlayanlar:

TMMOB Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi

TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

TMMOB Şehir Plancıları Odası Diyarbakır Şubesi

Dünya Miras Alanı Eski Başkanı

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ:.....	3
B. TEKNİK İNCELEME	4
C. SONUÇ:	12

A. GİRİŞ:

2 Aralık 2015 tarihinde kentsel sit alanı Suriçi'nin 6 mahallesinde ilan edilen sokağa çıkma yasağı ve alana giriş yasağı 28 Ocak 2020 tarihi itibarıyla devam etmektedir. Söz konusu yasağın bugüne kadar bitenlerle ilgili sağlıklı bilgi alınamamıştır. Kamuoyuna yansayan bilgi ve belgeler bu süre zarfında Sur'un altı mahallesinin büyük bir yıkıma uğradığını göstermiştir.

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 29/09/1988 tarih ve 38 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilen Diyarbakır Suriçi bölgesinde olup bitene dair Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi, Dünya Miras Alan Başkanlığı ve Şehir Plancılar Odası Diyarbakır Şubesi olarak Diyarbakır valiliğine çok sayıda yazılı başvuru yapılmasına rağmen hiçbir şekilde alanda inceleme yapılmasına müsaade edilmemişti. Kentsel sit alanı olması itibarıyla 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve koruma kuralları gereği bütünlüklü korunma zorunluluğu bulunan alanda, her türlü projelendirme ve uygulama faaliyetleri için Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan izin alınması gerekmektedir. Ancak sonuç itibarıyla; alanda süreç içerisinde Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) 2016 revize planı ile Dicle Vadi projesi gibi miras alanı ve tampon bölgelerinin bütünlüğünü bozan plan ve projelerin koruma kurulundan ve UNESCO Dünya Miras Merkezi'nden gerekli onaylar alınmadan uygulamaya sokulduğu, aynı şekilde alanın tamamını etkileyen ve değiştiren yıkım faaliyetlerinde de ilgili Belediye ve koruma kurulundan yasada tarif edildiği şekliyle izinlerin alınmadığı tespit edilmiştir.

Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi'nin son olarak 13.12.2019-635 tarih sayılı yazı ile Diyarbakır Valiliğine yapmış olduğu başvuru sonucunda alana bir heyetle girilmesine izin verilmiştir. Buna istinaden 17 Ocak 2020 tarihinde Mimarlar Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Şehir Plancıları Odası Diyarbakır şubeleri ve Dünya Miras Alan eski başkanından oluşan teknik heyetle alanda yıkımdan geriye kalabilen tescilli yapılar üzerinde çalışılmış ve bu çerçevede Dabanoğlu, Fatihpaşa, Savaş ve Hasırlı Mahallelerinde inceleme yapmıştır. Düz bir araziye dönüşmüş olan alanda yıkımdan arta kalan tescilli yapılar ve genel olarak kentsel dokuya dair mevcut durumun tespitine yönelik bir çalışma yapılmıştır.

Kültür Bakanlığı tarafından oluşturulan tespit komisyonunun Temmuz 2016 tarihinde sadece tescilli yapılara yönelik yaptığı hasar tespit çalışması raporu ve ekindeki çizelgede; yıkım uygulamalarının gerçekleştirildiği 6 mahallede, 332 adet tescilli yapıdan; 147 adedinin hasarsız, 42 adedinin az hasarlı, 37 adedinin orta hasarlı, 55 adedinin ağır hasarlı, 9 adedinin yıkılmış olduğu ve 42 adedinin ise tamamen yok olduğu belirtilmiştir. Buna karşın; Dünya Miras Alanı Başkanlığının Mayıs 2016 tarihli uydu görüntüsü ile kadastral paftalarının karşılaştırılması yoluyla yaptığı tespit çalışmasını yayınladığı ve UNESCO Dünya Miras Merkezine de gönderdiği 16 Haziran 2017 tarihli raporda; 36 adet tescilli, 50 adette çevresel değerli yapının tamamen yıkıldığı, 36 adet yapının kısmen yıkıldığı, 48 adet yapının zarar gördüğü tespit edilmiştir. TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulunun Şubat 2018 de yayınlanan "2015-2017 Sur Raporu'nda 11 Temmuz 2017 tarihli uydu görüntüsü üzerinden yapılan tespitte ise; 87 adet tescilli yapı, 247 adet çevresel değerdeki yapının yıkılmış olduğu tespit edilmiş, dolayısıyla da yıkımın sistematik bir şekilde büyüyerek devam ettiğini belgelemiştir. Aynı raporda

yıkımın uygulandığı 6 mahallenin 75.3 hektarlık bir alanı kapsadığı ve Temmuz 2017 itibarıyla alanın 46.3 hektarının yani %61'inin yıkılmış olduğu tespit edilmiştir.

Buna karşın, Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün 03.12.2019 tarih ve 19661 sayılı Mimarlar Odası Diyarbakır Şubesi'ne ilettiği yazı ekindeki listede verilen 86 adet yapıdan 1 adet tescilsiz, 36 adet tescilli yapının ayakta kaldığı, 43 adet yapının ise tamamen yıkıldığı görülmüştür.

B. TEKNİK İNCELEME

Heyetimizce 17 Ocak 2019 tarihinde yıkımdan geriye kalabilen tescilli yapıların bulunduğu Dabanoğlu, Fatihpaşa, Savaş ve Hasırlı Mahallelerinde 36 adet tescilli yapı çevresiyle birlikte ele alınarak incelenmiştir. Buna göre;

1. Diyarbakır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün 03.12.2019 tarih ve 19661 sayılı belgeyle yıkıldığı anlaşılan 43 (kırk üç) adet tescilli yapının kalıntılarının dahi yerinde olmadığı teyit edilmiştir. Geriye kalan tescilli yapıların ise yıkım sürecindeki özensiz yaklaşımlardan dolayı bütünlüğünün bozulmuş olduğu, kentsel sit alanın düz bir araziye dönüştürüldüğü, sokak, ada, parsel sınırlarının korunmadığı, yıkılan veya tahrip olan tescilli yapılara ait yapı malzemelerinin de alanda bulunmadığı, çevresel değerinde yapı olarak tespit edilip, KAİP 2012 planında tanımlanan yapıların ise hiçbir şekilde korunmadığı, tamamen yok edildiği görülmüştür.

Foto 1: 11.07.2017 tarihli yasaklı 6 mahalle uydu görüntüsü.

Foto 2: Foto 1'de yer alana 1 nolu noktadan genel görünümü

Foto 3: 30 ada 2-3 nolu parsel tescilli yapı mevcut durumu

Foto 4: 385 ada 14 nolu parsel tescilli yapı mevcut durumu

2. Heyetimizce, farklı tarihlerde alınan uydu görüntüleri üzerinde yaptığımız çalışmalarda görüldüğü üzere her ne kadar alandaki yapılar ağır silahlar ile tahribata uğramış olsa da geri dönüşümü imkânsız kılan tahribatın çatışmalardan sonra alandaki iş makineleri ile gerçekleştirilen yıkımlarla yaratıldığı tespit edilmiştir. Zira kurşun dahi değmemiş onlarca sokağın, yıkım faaliyetleri sonrasında düz bir araziye dönüştürüldüğü, Kültür Bakanlığı'nın oluşturduğu tespit komisyonunun Temmuz 2016 tarihli raporu ve ekindeki tescilli yapıların durumlarını veren listeler ve fotoğraflarından anlaşıldığı gibi, uydu görüntülerinde de tespit edilebilmektedir.

Foto 5: 08.11.2015 tarihli yasaklı 6 mahalle uydu görüntüsü

Foto 6: 10.05.2016 tarihli yasaklı 6 mahalle uydu görüntüsü

Foto 7: 29.07.2016 tarihli yasaklı 6 mahalle uydu görüntüsü

Foto 8: 08.11.2016 tarihli yasaklı 6 mahalle uyu görüntüsü

Foto 9: 11.07.2017 tarihli yasaklı 6 mahalle uyu görüntüsü

Foto 10: 09.10.2019 tarihli yasaklı 6 mahalle uyu görüntüsü

Foto 11: Cemal Yılmaz Mahallesi Şair Sırrı Sokak Mayıs 2016 tarihli fotoğrafı (solda), çatışma sonrası kentsel dönüşüm amaçlı yıkımla sokağın 8 Mart 2020 tarihli uyu görüntüsü (sağda)

Foto 12: Savaş Mahallesi Şeftali Sokak Haziran 2016 tarihli fotoğrafı (solda), çatışma sonrası kentsel dönüşüm amaçlı yıkımla sokağın 8 Mart 2020 tarihli uyu görüntüsü (sağda)

3. Alandaki yapıların mevcut durumu, yıkımların Kültür Bakanlığı uzmanları gözetiminde yapılmadığı, yıkımı gerçekleştiren kurumların kontrolsüz, özensiz, koordinasyon ve iletişim eksikliğiyle bu çalışmaları yürüttüğü ve şu anki tablonun oluşmasına sebep olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, Kültür Bakanlığı Tespit Komisyonunun tutanak ve raporlarına bakıldığında açıkça görülebilmektedir.
4. Bazı tescilli Sivil Mimari örneği ve Korunması Gerekli Çevresel Değerde Yapıların bir bölümünün yıkılarak fiili araç yolu olarak kullanıldığı, ayrıca başta özgün sokak yapısını korumuş 7 metrelik bir sokaktan 15 metrelik bir caddeye dönüştürülmüş Yenikapı sokak olmak üzere birçok sokağın Sur'un geleneksel kent planına aykırı bir şekilde genişletildiği, bunun sonucunda da birçok tescilli ve çevresel değerde korunması gerekli yapının yıkıldığı tespit edilmiştir.

Foto 13: Sokak genişletilmeleriyle dokusu bozulan 673 Ada 98-99 nolu parseldeki tescilli yapıların son durumu

5. Yaşanan yıkım sonrasında, 2016 yılında revize edilen Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) ile yüzlerce yıldır korunan ada, parsel ve sokak sınırlarının değiştirildiği, parsellerin taban alanı ve kat yükseklikleri artırılarak ticari amaçlı yapıların inşasına olanak tanındığı, dolayısıyla kentsel sit alanı olan Sur'un özgün sokak dokusunun, bütünlüğünün ve otantikliğinin tamamen yok edildiği görülmüştür.

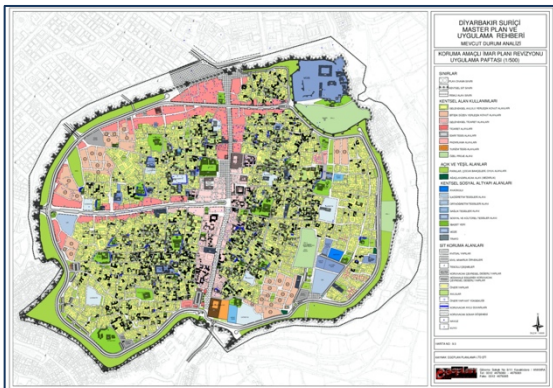

Foto 14: 2012 Koruma Amaçlı İmar Planı

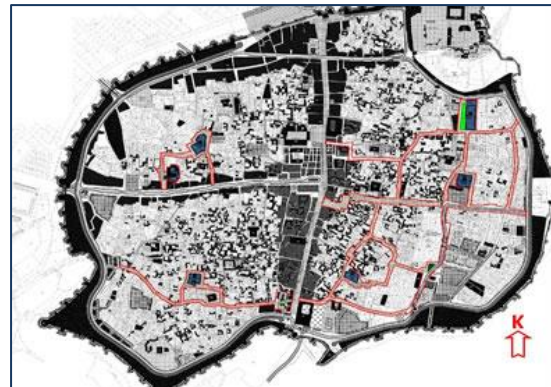

Foto 15: 2016 Revize Koruma Amaçlı İmar Planı

Foto 16: Özgün yapı adası formu değiştirilerek, tevhitte oluşan yeni ticari yapılar

6. Çatışmaların sona erdiği Mart 2016 tarihinden beri abluka altında olan ve giriş-çıkışların güvenlik güçlerinin denetiminde olduğu alanda, bazı yapılarda define amaçlı kazıların yapıldığı ve yapıların bu yolla da tahrip edildiği tarafımızdan gözlemlenmiştir.

Foto 17: 2016 190 ada 3-16 nolu tescilli parselde yapılan kaçak kazı

7. Alanda yeni yapıların alt yapısı için iş makineleri ile 4 metreyi bulan derinlikte kazıların yapıldığı, böylece Sur'un arkeolojik katmanlarının da tahrip edildiği görülmüştür. Sokak, yapı adaları ve parsellerin özgün sınırlarının tahrip edildiği ve alanda parçacıl bir yaklaşımla inşa faaliyetlerin yürütüldüğü görülmüştür. Alanda özgün dokuda sokakta olan rögar ve telekomünikasyon müdahale kapakların bazı yapılarda avlu içlerinde kalmasından da anlaşılmaktadır.

Foto 18: Yeni yapı ve avlusunda yer alan rögar kapağı

8. Sur açıklıklarına bırakılan ve Dünya Mirası listesindeki Surların görüntüsünü bozan, algıdaki sürekliliğini kesintiye uğratan, ağır tonajlı beton blokların hala yerinde durduğu görülmüştür. Ayrıca Keçi Burcu'ndan başlayıp İçkale Surlarına dek surun dibinden uzanan asfalt çift şeritli yolun yapılması yoğun trafik akışının planlandığını göstermektedir. Surların en zayıf noktasını oluşturan doğu Surlarının hemen dibinden akacak trafiğin yaratacağı titreşimin büyük tehlike oluşturacağı, Sur'un yıkımına dahi neden olacağı muhakkaktır.

Foto 19: Sur diplerine bırakılan beton bloklar ve yeni yapılan asfalt yol.

9. Alandaki yeni yapıların özgün geleneksel Diyarbakır mimari dokusuna aykırı, tamamen bazalt kaplı betonarme yapılar olduğu, cumba, bazalt taş, geniş avlu, sokağa cephe veren kapı pencere açıklıkları, avlu duvar detayları, süs havuzu gibi geleneksel Sur mimari evlerinin belirgin özelliklerini taşımadığı görülmüştür. Aynı zamanda yeni yapıların cephesinde yapıştırma yöntemiyle kullanılan bazalt taşın Diyarbakır'ın özgün bazalt taşı olmadığı görülmüştür. Sokağa cephe veren yüzleri geniş açıklıklı, revaklı, büyük pencere ve kapı açıklıklarıyla tasarlanıp uygulanan yeni yapıların, özgün sokak dokusuna tamamen aykırılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca geleneksel sokak dokusunda olmayan, geniş boyalı sıvalı cephelerin varlığı gözlemlenmiştir.

Foto 20 Yeni yapılan yapıların cepheleri

10. Protestan kilisesinin de yer aldığı Muallak sokakta olduğu gibi, özgün kotlarına uyulmadan 1,5 metrelik kot farkları oluşturulmuştur. Buna benzer olarak yeni kapı sokakta iş makineleri vasıtasıyla 4 metre yüksekliğinde moloz ve yapı malzemelerinden oluşan dolgular yer almaktadır.

Foto 21 Yenikapı sokak yapılan yapılar ve tescilli yapı cepheleri

11. Günümüze kadar üzerindeki çok sayıda anıtsal ve sivil mimari örnekleriyle özgün sokak yapısını korumuş olan Yenikapı sokak, yapılan dönüşüm projesiyle birlikte sağlıklı solumlu yıkılarak 7 metrelik bir sokaktan 15 metrelik bir caddeye dönüştürülmüştür. Bu yıkımla birlikte Surp Giragos ve Keldani Kiliselerinin dükkanları, avlu duvarları yok edilmiş, Paşa Hamamı'nın avlu duvarı kaldırılmış, birçok evin tamamı veya yarısı yıkılıp bütünlüğü bozulmuş, yolun güney yakasının ise tamamen yıkılıp yok edildiği görülmüştür. Sokak üzerinde inşa edilen yeni yapıların ise geleneksel sokak cephe dokusuna tamamen aykırı olduğu, ticari amaçlı kullanım için tasarlanan kütlelerin ortalama kat yüksekliğinden daha yüksek bir şekilde yapıldığı gözlemlenmiştir.

Foto 22 Yenikapı sokağın eski hali ve kentsel dönüşüm sonrası yapılan yapılar ve tescilli yapı cepheleri

C. SONUÇ:

Kentsel sit alanı olan Sur'un bu bölgesinde yıkımla başlayan ve yeni yapılaşmayla devam eden süreci değerlendirdiğimizde Suriçi'nin özgün kent dokusuna yabancı, kimliksiz, 'modern', 'soylulaşmış' bir kent inşa edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu gözlemler sonucunda kentsel sit alanı Suriçi büyük bir yıkıma, değişim ve dönüşüme maruz bırakılmaktadır. Tahribatin bu kadar büyük ölçekte olmasının temel sebepleri arasında; çatışma sonrasında zarar görmeyen alanların dahi yıkılması, fiziki ve sosyo kültürel yapının değiştirilip dönüştürülmesini amaçlayan karar ve uygulamaların olması, tüm bu yıkım ve yok etme süreçlerinin merkezden, katılımıcılığı esas almayan politikalarla yürütülmüş olmasıdır.

Şerefhan Aydın

Chair of TMMOB Diyarbakir
Chamber of Architects

Dilan Kaya Taşdelen

Branch Secretary of TMMOB
Diyarbakir Chamber of Urban
Planners

Volkan Erdoğan

Chair of TMMOB
Diyarbakir Chamber of
Urban Planners

Nevin Soyukaya

Former head of the UNESCO
World Heritage Site